

צד שאילה

מהח"ר אברהם נוימג"ן להאיר עיני זכמה הפיקוח דאית לי
בדיני ממוזה. חדא אי אית ביה משום יוהרא אס אקבע ממוזות
בפתחי חצר וחדרון מאחר דלא נהיגי רובא דעלמא ולא נהגתיו עד הנה. ועתה
לבי נוקפי דשמא מחמת שלא הייתי זהיר בלוחה מלוה עברו עלי הרפתקי ובדקתי
ממוזות בימי וקבעתי בשנוי בני ענינים וסודי במרומים דלא לעול שם איכווין
רק לחבב התלוות. ומה שכתב הר"י מקורביל שטוב להניחם באלכסון כדי ללאות ידי
שניהם. הביני מר איזו משיהם עדיף להניחם ראש הממוזה כלפי פנים וראש
האותיות נגד הרחוב או איפכא הראש נגד הרחוב והרגלים כלפי הבית. ודעתי
נוטה שתהא מונחת ראשה ללד פניו כיון דחזין טעמא דכורכא מאחד כלפי שמע
כדי כשיפתחה יקרא בהן כדרכה. ועוד טעמא אחרוני כיון דטעמא דר"ת דרנין
מלוחות וס"ת מסתמא הלוחות היו מונחי כס"ת שלנו רגלי האותיות כלפי
גברא. וכן ראיתי שנקבע ממוזה בבית של מהר"ו פה ראשה ללד הבית ומסתמא
מאחר דכמה נומדים ישבו בו בלוחות הבית והוא עלמנו ג' שנים דינא הכי. אף
על פי דמחתי מהר"ו מסתברא ליה לאידך גיסא שיפגע בשמע חמלה אין גראה לי
שבשביל זה יספוק האותיות. ואם שגייתי ואשובה וחלילה לי לחלק על דברי הרב רק
ללמוד הלכה אני מכון. ולדעת איזו מהני מסתברי עפי ואין נובג מר בממוזה דיהיב.
ודע שבתיאור הדר קטן פחות מדי אמות על די אמות בחדר שאני לומד בו ויש לי פתח
מחדרי לחדר קטן וגם יש לי בחדרי פתח לחצר ופעמי נכנס ויוצא בה אבל אין רגילות
כל כך. ועתה מסופקי הואיל ובני הבית רגילין לבא לחדרי דכמה ענינים נשמרי
בו מקור וחוס חייב במזוז' כפתחא דרב הוגי דהוי עייל בה לבי מדרש. ובאזזה
לד אקבענה בפתח שבין בית החורף לחדר קטן ואותה פתח לא ידענא עקרה
למי נעשה בשביל בית החורף או בשביל החדר. ואיר ודלת דהחדר קטן סובבים
בבית החורף. ומבעי לי הואיל ובבית החורף הנשים רוחלות ומתקשעות בו
פטור או דילמא כיון דאיר הדלת סובב בבית החורף וכשהדלת נעול אז הממוזה
מכוסה ונעולה בחדר ללא גרע מחדר שהתינוקות מלויות בו דמכסין בשעוה.
ואת"ל לוחות פתח חייב בממוזה מבעי לי באיזו לד אקבענה בימין ביאה מן
החדר לבית החורף הואיל והאיר והדלת סובבי בבית החורף. והא דפרישי
אסה"י בבית הפתוחה לגינה ולקטונייתא. וכל עיקר קטוניית' חייב אף על פי
שהאיר סובב בגנה דכי אמריק לעיל הולך אחר היכר איר הכי"מ בין חרי דתרווייהו
עיקר והאי קטונייתא עיקר ולשמ"ה נעשית אבל הכא האי פיתחא כיון דלא
ידענא לשם מי נעשית ושמא שניהם עיקרי נלך אחר היכר איר ולעשות אותם
בימין שהולכין מחדר לבית החורף. ואת"ל עיקר הפתח נעשה לשם חדר מאחר
שהחדר קטן נעשה שיבא החוס מבית החורף לחוכו דרך חלון היוצא מתוכו לבית
החורף וגם כשאני בא מן הרחוב או מן הבית לחדר אקרא הרבה בהלך
מלסבב דרך חצר ולכנס באידך פתח ומאד ניחא תשמיעתיה מחממה בשלל ורוח
וגשמים המלוים בדרך חצר. ויש לקבוע בימין שבאין מבית החורף לחצר עדיין

מיבעי

תשובות מהרי"ל

מה

מיבצי שמא אז יהא פטור לגמרי הואיל והחדר לית ביה די אמות על די אמות. וגם מיבצי לי אס אחא מזוחה בפחה שמחדר לחצר חייב אס תהא פעורה הואיל ואינה רגילה כיון דחד לגבי חד הוא כדאמר רב במזוחה הולך אחר רגילה. או דילמא תסם מיירי צבי פתחים הפתוחין לרחוב צחד ניסא חבל הכא כיון דאלו צבי פתחים לחד גיסקא פתוחות אלא חד לבית החורף וחד לחצר להווי כפי אהדיקי דחייב צבי מזוחות או להווי כבית הפתוח לגינה ולקוטונות דהלכה כרב ושמואל להחמיר. ואח"ל שחייב הורני באיזו לך שיש לקובעה. וידועה להווי למר שחדר גדול מיוחד לדירה שפעמים אישן צו ביום. ומטעם זה דעתי נוטה שיהא חייב ללא גרע מרפח צקר שהנשי' יושבו צו ומקשטו' שחייב הרמב"ם מטעם שחייב ליי דירה אדם. ועוד יש פחה מרחוב למרתף וכמה פעמים שנקנים מרחוב למרתף בשעת הצליל צהכנסת החביות או בשעת שפיכת' היין מדגא לדגא או כשנשלטלין גיגית גדול או כה"ג עניינים הנשמרי' מקור וחום. כגון צשר ומיני לפתוח. ופתח קטן ללא גבוה י' ולא רוחב די יולא מבית למרתף ולא חוי לחלו תשמישי'. וכמה פעמים כשפותחי' הווא פחה שבין מרתף לרחוב נכנסין מרחוב דרך מדרגה של מרתף ודרך פחה קטן לבית. והנה מיבצי לי, אס הווא כבית האורות דפטור לדברי הרמב"ם או דילמא חייב לדברי רב אלפס וסמ"ג שכתבו בית אורות חייב. ושמא כה"ג אף הרמב"ם מודה מטעם דלעיל שמייוחד לפעמים לצורך הלוך הבית. ועוד מיבצי לי הפחה שבין ביתי לחצר באיזה לך אקבענה אס יש לעשות צימין ביאה מחצר לבית הואיל שהציר והדלת סובבים בבית ועוד דמסתמא עיקרם לשם בית נעשית. או דילמא לאידך גיסא כשהולכין מרחוב לחצר הוי אידך גיסא ימין ביאה. ושמעתי עליך מר דמזוח' שקיחה צביחק צמגענל"א כשיואלים מבית לחצר היתה עומדת לימין ביאה מבית לחצר ומסופקי דשמא הכה שאני תסם צביחק צמגענל"א הציר והדלת הוי סובבים בחצר. ועוד דלגבי דידך הוי דיוורין וחדרים מלוים צבית התיכו' ויואלין ונכנסים כשבאין מרחוב דרך אוחו פחה חבל לגבי דידי אין דיוורין כלל צאין דרך אוחו פחה והבחוריי עולים צמדגה מבית לעליה. ואנא מר פחה פיך לאלס והורני דעתך צדצר הלכה זו: ואחרי שהולחתי לדבר אחלה פניך שהודיעני וכתובת לי האי דיני ערב י"ט שחל להיות בשבת היכי דשכה ולא עביר עמודי ג' עד אחר מנחה אס מותר או מלוא לעשות' צפת או אס לריך לעשות' צמיני חרגימ' בלא פת. והיה דעתי נוטה לעשותה צפת אף על גב דהא דאמריין הלכה כרבי יוסי צערב שבת היינו דווקא היכא שהחיל שלא יפסיק ולאחזלי אסור שמא כה"ג ע"ש או ערב י"ט שחל בחול חבל ערב יום טוב שחל בשבת יבא עשה דחובה שלשה סעודות למאן דמחייב צפת וידחי סברה דלתיאבון שהיא דרבנן דאי הוי דאורייתא הוי ליה להפסיק אפילו אס התחיל כמו צערב פסח:

שלום רב לאהוי מחותני הח"ר אברהם ש"י. מה שנסתפקת אי מיחוי כיוהרא

למישבד מזוחות צפתחים ללא רגילי צהו שאר אינשי מי יתן וסיה לצבס ליראה השס כל הימים להסיר מכשול מדרך עמי כי המכשלה הוואת תחת ידי יושבי הארץ הוואת ועוברים אדאוריית' ואדרבן. ומסרימ' כתי' צחצובה שכל החדרים חייבים וכתב שבציתו הוי כ"ד מזוחות בכל הפתחים וצחדרי הצחוריי. וכן נובאני צארץ

בארץ הדמ"י ובאגפ"י ולא נודע מאין הגדלו שכ"כ מתעטין במזוזות במדינות הללו. אנלי הואיל ובכל בית אין שם אלא בעל הבית אחד. וסומכי בבית החורף אקשוי הלשוי וענוף הילד"י. ובחדרי משכב"י סומכ"י אחשב"ן דא"ש ואשתו ישנ"י שם. ובמרתפו וחלרות סוהכים ארמב"מ דפער חולר"י וחזר שלנו אחורי הבתים חשיב"י לכו מוקאס דחש"י ל"י תלמודי שלא הוקף לדירה ש"י דעירובין וחשבי לכו אינו רגיל. וכל טעמים הללו לאו דסמכ"י כינהו אלא כולבו חייב"י ויוהרא נמי לית ב"י דכ"ה"ג כתב מהר"מ בתשובתו ג"כ אמתנות זרוע ולחיים וקיצה דלשיג"י ג"כ שלא לחנו כר"י אילעאי וכחב דלא הוי יוהרא מאן דיהיב לכו. כ"ש לדירך דיש לך תדיר בחור"י ודיווריס רבים בביתך דכולבו רגילי והוי כמו בשאר ארצות דלעיל שיש הרבה דיוור"י בבית אחד. ואשרי לו המזכיר בה ומקיים מזהו זו כתיקונה להיות יראת שמים על פניו בשעת לאחו ובואו למען ירבו ימיו וגו'. ואשר כתבת להניח האלכסון כלפי פנים. האמת אהך שורה העליונה לנד הבית והתחתונה לנד ר"ה ולאו מטעמך שיקרא הקורא והאותיות כלפי גברא דמאן לימא לן שהקורא והגברא קאי בר"ה דילמא עומד תוך הבית אלא היינו טעמא משום דאיתא בירושלמי לריך שיהא שמע שלה רואה אח פני הפתח. וכחב הר"ש וז"ל דלפי ר"ש הופך שיטה אחרונה לידיו ר"ה וראשונה לנד פניו כדי שיהא שיטת שמע לנד הפתח אויר לפניו עד כאן לשונו. וכיון דמוקמינ"י באלכסון לקיים ג"ס דברי ר"ת לריך לטעות האלכסון כמו דעביד רב"י חס בשכיבה וכל זה אמרתי והראיתי לשאריו ז"ל ב"י"ט האחרון של פסח. בהיותו עמי ומסתמא לאו אדעת"י. וספיקותך מהדר הקטן לפי מה שהבנתי מכתבך שיש פתח אחד מבית החורף לחצר. וגם יש פתח אחד מהדר גדול לחצר ודלתי פתחו חדר קטן שתיכון היכר ליר דידכו שלא בחדר קטן אלא חד בבית החורף וחד בחדר גדול ולפ"י"ז שתיכון חייבות. ויש לקובעה בימין הכנסה לבי החורף ובימין הכנסה לחצר גדול דפיתחא דבין תרי בתי"י ויש לכל אחד פתח אחר לר"ה הולך אחר ליר. וחדר גדול כתבת שאתה יסן בו ויש בו דברי המשמנר"י לא גרע מאולר. ועוד הילוכך תדיר משם לבית החורף כמו שכתבת אין לך רגיל מזה ואפי"י בית שער פ"י ר"י דחייב מדרבנן. ופתח המרתף לרחוב אי הוי פתח מבית למרתף הוי עכ"ד נוטה לאותו פתח שברחוב פטור דאין אלו תשמישו קבוע"י כמו שכתבת. ותשמיש הרגיל הוי דרך הפתח הפתוח לבית. אבל כתבת דפתח הפתוח לבית לית ב"י לא ד"י ולא י"י א"כ חור בעלמא הוא. ועיקר פתח האולר הוי הדרא דברחוב וחייב ללא יתחא תשמישת"י לאותן שבבית ובטלה דעת המשמש"י דרך שם. אבל תמיח"ס אס לא יהא ההוא פתחא זועא לכל הפות כדי לחוק ולהשלי"י דהיינו קרגליה ג' רוחב ד'. וגבסה י"י באמצעו דק"ל כר"י מאיר דהוקקין להשלים. ופתח שבין בית לחצר אס יש לחצר פתח אי לריכ"ר אז אית לן למיזל בחר היכר ליר אבל אס אין לחצר פתח לריכ"ר אז יש לקבוע בימין כניסה מבית לחצר וכן בתי"י במגענ"א אין לחצר פתח לר"ה ובקבעתיה הים הדלת שבין בית בן אחי מהר"י סגורה ודיוור"י אחר"י הוי בו :

ומה שנתפסקת אס יש לעשות ג' סעודות צפה בעי"ט אחר מנחה קטנה וכתבתי דג' סעודות לידחי ת אבון דרבנן. דע דג' סעודות נמי דרבנן וקראי

וקראי דג' היום אסמכתא ורה"ה מדפסק ר"ת דנסיס חייבות צ"י סעודות שאף
 הן היו באותו נס והך סברא לא מהני אלא למצוה דרבנן ע"ן מגילה וחכמה
 וד' כוסות דאל"כ מצוה וסוכה נמי נילף מהאי טעמא כדפ"י הח"ו. וכחצת דהלכה
 כר' יוסי צע"ש היינו דווקא שלא יפסיק אבל אחרת חסור הא נמי לית' אלא
 לדברי הלכות גדולות אבל רובא דרבנותא פסקי' דמותר להתחיל צע"ש ועיו"ט
 כדפסק רש"ש. אלא המרדכי מיישב ה"ג ומסיק דלהכי ראוי להחמיר שלא
 להתחיל. וסיכי דאישתלי כמו שכתבתי ולא עבד ג' סעודות קודם מנחה קטנה
 כדאי הם יתר רבותי לסמוך עליהם בשעת הדחק ולעשות השתא בפת ולאכול
 מעט כזית מלמיעבד בנימי תרגומא דמיני תרגומא היינו מעשה קדירה כדמוכח
 בתוספת' ודלא כרש"ש דפ"י פירות ובשר בלא לחם. או לסמוך על השורטוב"ל
 דקודם חלות. וכל זה התיירו ע"י הדחק בערב פסח שחל בשבת אבל שאר עיו"ט
 נראה דפת עדיף. ועו רגילין להמתין הרבה במו"ש ל"ט אחר חשיבי קודם שיאכלו
 ויקדשו כי אינו מוסר כל דבר מה שאינו כן בליל פסח שצריך למהר בשביל החיובות
 והאפקומן. מרוב ערדות לא הופתחי להשיב עד היום ואפילו היום הפסיקוני
 עסקי' כמה פעמים. ושלום בני מהו' הק' יעקב הלוי :

(שאלה הבר"ר ח"י לרפתי א' :)

זה אם אחד מעיד על אויביו הנקבה שאכל חותה וגם ראה אחרים שאכלו
 חותה בני סמכא. אם יש לסמוך עליו ואם נובל לאוכלה גם כן על
 קבלתו או נימא כיון שיש אוסרים חותן ח"ן זה תלוי בקבלה. ומנהג כזה ח"ן
 לשנותו. ואח"ל אסורה מה נאמד על עופות אחרות שלא נודע מעולם עהרתן
 או עומתה' ובה אחד ואוכל חותם במסורת. אם גם אלו שאין לנו מסורת בידינו
 נסמוך עליו לאוכלם ונאמר מה שלא אכלנו עד עתה בזה המקום לא היה
 מפני מנהג אסור אלא היה מפני שלא היה הקבלה בידינו. או דלמא נימא שגם בזה
 נקרא מנהג איסור ואין לאוכלה כלל בזה המקום מפני המנהג. ועוד ראב"ה
 שפ"י עמוני ולא עמונית רוצה לומר עמוני מין הזכר שהוא אורח"ן וגם הנקבה
 אסורה. ועמוני' רוצה לומר מין הנקבה שקורי' בערקתו'ן ואפילו הזכר מותר.
 וכן אית' בתוספת פרק בא סימ' במסכת גדה ועיין שם הג"ה אם הוא פליג
 על הסמ"ג שפסק באמימי' דעמונית נמי אסורה. ואח"ל פליג אם כן מהר"ם
 שהחמיר לאסור זכר מין בערקתו'ן מאי קסבר. אי קסבר כמו הסמ"ג מאי
 אחמיר הלא כולו אסור. ואי קסבר כראב"ה מאי חומר' ה"א לאסור הזכר
 מזה המין מכל שאר מיניו. ועוד באיזה דרך יהיה המסורת שהעוף נאכל עליו :

תשובה אהו' הח"ר חיים ש"י. מה שכת' ראב"ה דמין שקורין אויביו'ן
 הנקבה נמי אסורה. ומין הנקרא בערקתו'ן הזכר נמי מותר ח"ן
 דעת ראב"ה דהאי תרנגולא דאגמה והאי תרנגולת כדכר פפא דלא פליג ראב"ה
 דראמימי' דדריש תרנגולא דאגמה אסורה דחזאה דדרסי' ואכלה והיינו גירות'
 ומשנה שלימי' כל עוף הדורס עמא. ומטהיה דאמימי' פסק רש"י דח"ן לאכול שום
 עוף אלא במסורת דהילכתא פסיק' היא ההיא דאמימי'. אלא דעת ראב"ה כי היכי
 דמחלק

תשובות מהרי"ל

מז

כסא של שלש חגלים. יסגא שלומי כנחלים. מרנן ורננן עמודי הסוראס אשלי רברבי רבינו שבאוסטריי מה"ר שלום. ומח"ר יעקל. ומח"ר אהרן. הנני עבדכם. לעיר תלמידכם. אשר על החתום אלתרך לשאוב מים מבי" דינא דרבין אש"י. ולהציע לפניכם עובדה חדא דאיתעבד פה בעירי במגנלי"א ותוליאו אחוה לאמתו ולאורו. ואשר יאל מפיקם כל עדת ישראל ועשו אחוה: הנה ישנו מיושב פה בחור השוב אחד מחבירי ושמו הח"ר זלמן שטן. ויש לו בחור"י תלמידים וחבירים בביתו אובלי שולחנו בשכר. ומסם ד' יניקים פחותם מאגסרים. ומגיד להם הפשע וקצת משא ומתן כאשר יוכלו שאת. ויש לו משרתת אלמנה בבת מ' ושמה רהל. והיה הח"ר המכר חייב כ"ה זהובים לאלמנה אחת נכבדה בעיר מחותנתו ושמה מ' בוגלין. והיתה קרובה של מ' רחל המכרת. והיה הלידה אורת' הרביעו נגהי חמישי פרי' וישלח כמו ב' שעות בלידה נתקבצו ד' התלמידים לשמוע קשיות מפי רבן המכר ובאחה אשת הח"ר ואמרה לבעלה לפרוע י"ג זהובים למרת רחל משרת' שלו מן הכ"ה זהובים שחייב למרת בוגלין כי בן זותה מ' בוגלין. ואמר לאשתו לקרא המשרתת ובתוך כך הוליא זהובים מכיסו. ומנה הי"ג זהובים על השלחן לתנה למשרת' כאשר תבא וד' תלמידיו היו שם. והח"ר נתעסק באתן זהובים שבידו להחזיר' לביסו ולא נסחכל על השלחן ובתוך כך (אמר) אחד מן התלמידים אלמן כבר שיחסר שמו נתן לוי לקח יד מרי רחל המשרת' בידו ולקח אחוה הי"ג זהובי' בידו מעל השלחן. ואמר לחביריו שיהא עדים שהוא מקדש את זאת כאשר תראו בעדיות ונתן לה הי"ג זהובים ורבו המכר שמע כשאמר והזכיר לשם קדושין גוער בו ולא הספיק לעזור עד שכבר נתן בידה. ונבהל התלמיד והשיב לרבו הלא אין נפקותא בזה. בלשון אשכנז (וואס שאת עם) כי לא ידע שיש נפקותא בדבר. והשיב לו רבו בקל (כי) היתה יכול' לעשות תחבולה וכאלה. אז השיב הלא לא אמרת' (אלעשפוזין) וכן השיב בבהלה. אבל אינו כן אלא כאשר העידו העדים שהזכיר לשון (אלעשפוזין). והוא לשון קידושין בלשונו. והיה הענין בשחוק והחול בעיני כולם. אך הח"ר נבהל מאוד על שאירע כן בביתו. וגם המקדש קצת קרובו כבר לעדות. ושם הדברים אל לבו. וקרא אל הח"ר גולליק אשר למד בארצכם. והוא גם כן מחותן אל המקדש [כי] אשת הח"ר גולליק שניים עם המקדש. ועוד קרא בחור אחד שבבית וקרא למרת רחל והוכיחה למה עשחה כך לקבל קידושין מן התלמיד וכאלה. ובתחלה השיבה מה היה לי לעשות מה שהוא רלוני גם הוא רלוני וכה"ג והוסיף עוד להוכיחה כי היתה קצת מתאלמנת להחזיק הקידושין כי כבר נודע בבית והיו משחקי' ומקנתרי' בה בני הבית. ולפי הנראה מאן דהו שהיה באותו פעם בבית אלפוס עטנות שחזיק הקידושין בכל יכולתה כי נריכו לפייסה ברזי כסף לקבל גע כי המקדש משודך לבחולה הגונה ומיוחסת ואזי המקדש עשיר גדול משופע. ועי"כ החזיק בקדושין נגד הח"ר וחביריו דלעיל עד לבסוף דברו על לבה כ"כ בניזומי קצת ופייסוה קצת שאמרה להניח מן הענין בשבילים ואלא לספר מזה עוד. ואחר כך באוהה לילה סמוך להצאת הח"ר והח"ר גולליק באו וספרו לי כל המאורע ואמרה להם לפום רביעא אין כאן בית מיחוס. ומקצת עעמים שארשום למטה. אבל איני מקבל עלי להחזירה כי איני יודע בטיב גיטין וקדושין ואני מתרחק מהם ולא שריק לעלמא. אך תלעו הענין לפני רבותינו

רבותינו אשר קטנם עבה מלחמי קרובי ורחוקי ולא נמטייהו אפילו שיכי מכשורא והשיבו לי ג'אין שהות דדיר עד זמן חתומי המקדש שיביה בשבת ראשון דחנוכה בשבוע שנייה מיד ואמרתי לדחות עד אשר יתברר על פי רבותינו. והשיבו שאי אפשר שכבר היה זמן החתונה במרחשון. ונדחה מחמת שהיו כל יושבי הארץ כלואי וס'ודים מחמת המלך ובקושי נדחה עד שבת ראשון דחנוכה ואזי הבח לא יניח עוד לדחות ויתבע הקנס. וגם בוראנקווארי"ט אשר שם מקום החתונה דירת אבי המקדש היו עדיין כלואי בנדרים ומלפ"י בכל יום על בירת המלך לפשר עמו ומי יודע האך יתבלבלו. וכן היה תוך ימי החנוכה בא שמה המלך ושריו וגבה מהן הון עתיק. ועוד עעמים אחר"י שלא נחנו לכחוב שלא היה שום לדחות החתונה. ואמרתי הואיל ואי אפשר לדחות ואין שהות לימלך עשר רבותינו ואמרתי להם לאהבתם אכנים עצמי לדבר שאיני רגיל בו אבל לא אשא אכני לבדי אך דברו עם הר"ר קופילמן. והלעו הענין לפניו ונדרוש הענין להמליחו ואשא ואחן עמו אם יסכי' להחיר לו נישואין אסכים עמו לאווחא בעלמא דאמר מר פ' הדר דדרבנן עבדין עובדא והדר שיליין שאילח. וכ"ש בתקנ' הגאון ר"ג מ"ה דקיל עפי. אבל האשה לא שריק לעלמי כלל אפי' להיות זכב לאריות. אך ע"פ רבותי תעשה מעשה להקל ולהחמיר. ובכן הלכו החר"ז והחר"ג מאתי לביתם ולמחרת הגידו למהר"ק והיה דעתו מוסכמת עמי להחיר. וביום ה' וביום ו' נתגלה הענין קצת בסוד בחוך העיר אנה ואנה. וביום השבת שהוא סקבא דשבוע שהמשרתי וכל אדם פנוי נתגלה הענין לגמרי ויאל הקול מפורסם פלוגי קדש פלוגית ולא יאל הקול סתמא פלוגי נחקדשה לפלוגי אלא הקול היה באותה י"ג זהובים שהיו של רבו לפורעם. אלא שלא היו יודעים כל אדם עיקר המעשה כאשר הלעתי לעיל. ושנו בו זה צבה וזה צבה. והמשרתת גם היא נמלכה ונחיענה במאהביה וחזרה להחזיק הקידושין ולא לומוי קלא והפכה הדברים בצמה גווי. וביום א' הלך המקדש לוראנקווארי"ט לשמחתו. ואני אמרתי להחר"ז ולהחר"ג הנה נתפרסם הענין מאוד ואין שום כלל לדחות עוד אלא נשב מהר"ק ואני ועוד דיין אחד ונקבל העדות כהווייתן ותשאלו אותה אם תהיה אלל העדות לקבלו בפניה וכן עשו ושלחנו אחריה ואחר העדים ושאלנוה ודרשנוה בדרישה וחקירה כפי כחינו והנה עדותם לפניכם. והנה העיד מהר"ז ושנים מן תלמידים רבי מנחם. ורבי ווייצש עדותם. ותלמיד השלישי ר' יוסף הלך לחמי עבריא פרסה מכאן ואמרה האשה כמה דברים לחזק הקידושין ואמרה שכל זה יעיד לה רבי יוסף ואמרנו לה אל תפחדו נשלח גם כן אחריו ויעיד כל הידוע לו. וביום השני בא הוא והעיד בפניה כאשר תראו ואמרנו לה קודם שהעיד תזכירי לו דבריק אולי יזכרם וכן עשתה ולא נאמנו כלל דבריה. וע"פ העדיות החרנו לו לעשות הנישואי. וע"י אחר לוייתי על קרוביו ועל אביו לשאל את המקדש בחומר קודם כניסה לחופה אם כוון לשם קידושין ואמר שלא היה כוונתו כלל לשם קידושין וכך הגידו לי. והאשה נתרעמה עלינו מאוד להחירי או לכופו לפוערה והשבתי לה בכל פעם נראה בעיני דבר פשוט שאת פנויה כבראשונה ע"כ אין לו עסק בך אבל לא אחיר אותך להנשא עד שאשאל פי רבותינו. וכמה פעמים התריתי בה הזכרי ברוחך שאת מוליאי כמה דברים שיוכלו לקיים הקידושין והוא מכחישך תוכל לגרום שאת אגודה ביה ושיות נפשיך חתיכה דאיסורא

דאיסורא ותאטרכו גט והוא אינו אגוד כך ומותר לישא וכאלה רבות. והיא בקשיות
 ערפה העיזה פניה ע"פ יועז'ה והלכה ביום ד' בספינה עם הכלה הבתולה ואביה
 לוראנקוואר"ט. ועכבה החופה ביום ו' עד שפשרו ביניהם להמציא לה היתר מרבנותיו.
 ואם יאסרו שיתן גט בלי איחור. והנה בקשתי להציע העני' לפני רבותינו. ואשאל
 את פיכם גם כן כי יש קרובים מכם כי דבריהם יחד שלא תמוט ואין לפקפק אחריהם
 ולייתי כולי עלמא. וזאת העדות. רבי מנחם העיד בחזרת עדות שראה שמנה
 החר"ץ שטן י"ג זהובים על השלחן ולא ידע למי מנה אותם. ולקחם נתן לוי בידו
 ואמר ליושב"י ראו ותהיו כולכם עדים שאני מקדש את זאת בלי"א (זעהט או אוי'
 זייט אלי עדים דאס איך אנשפוי"ן). ולקח יד מ' רחל ונתן הזהובים בידה וכששמע
 החר"ץ המזכ' אז גער בו: רבי ווייבש העיד בחו"ט שישב ללמוד לפני רבו החר"ץ המזכר
 ובאחה אשת רבו ואמר' לו ליתן למרת רחל י"ג זה"ו מחמת חיובי של מ' בוגלין
 זמנה הי"ג זהוב' על השלחן ולא ידע אם היחה מר' רחל אז בחדר ולקח נתן לוי
 הזהובים ולקח יד מ' רחל ואמר ראו ותהיו עדים שאני מקדש את זאת מ' רחל
 בלי"א (זעהט או אוי' זייט עדים דאס איך אנשפוי"ן דינעט מ' רחל) ונתן זהוב'
 בידה ואז גער בו רבו המזכ'. החר"ץ שטן העיד בחו"ט שאמר' לו אשחו מ' גודכ"ן תפרע
 י"ג זה"ו למי רחל מן הכ"ה זה"ו שאחה חייב למרת בוגלין ואמר לאשה לקרא למי
 רחל ובחורך כך מנה הי"ג זה"ו על השלחן ליחנם למי רחל וכשמנאס לא היחה מ'
 רחל בחדר וגשאריו עוד זה"ו בידו ורלה להחזירי לתוך כיסו ושמע שאמר נתן לוי
 ראו ותהיו עדים בלי"א (זעהט אוי' זייט עדים) ולא דקיק אם אמר אני רוצה לקדשה
 או אם אמר אני מקדש'. בלי"א אם אמר (איך וויל זיא אנטשפוח"ן אדער איך אנשפוי"ן
 זיא) ולא ראה נתינת המעות מידו לידה ואז גער בו מאד והשיב נתן לוי מה
 נפקותא בזה הלל לא אמרתי אנשפוח"ן בלי"א: ר' יוסף העיד בחו"ט ששמע שאמר
 רבו החר"ץ שטן למי רחל ליתן לה י"ג זה"ו מחמת בוגלין וזה היה בבית החורף גדול
 ובכן הלכנו לבית החורף קטן ללמוד. ושמעתי שהיה רבי המזכר מתעסק במעות והיחה
 מרת רחל בלוח' בית ושמעתי שאמר נתן לוי לשון מקודש' ומסופק אני אם אמר
 הרי את מקודש' אבל לא ראיתי נתינת המעות מידו ליד מרת רחל. אך גם
 שמעתי אח"כ שאמר תהיו עדים. ומסופק אני אם אמר כולכם או לאו ומסופק
 אם אמר אני רוצה לקדש' או אם אמר קדשתיה. וכששמע רבו המזכר גער בו. וגם
 גער רבו במרת רחל ואמר (מרת רחל) לנתן הלוי לא תוסיף לעשות כדבר הזה
 עוד. גם כן אמר ר' יוסף שלא ראה שום מעות: והרמנא נקיטנא מינייכו וארון
 לפניכם על מה סמכין להחיר לו לישא. ואל יזהיאוני רבותי ועל עסק האשה לא
 קאימנא. מסקינן פרק קמא דקדושין דבגזל בעלמא אינה מקודשת. ומתניתין דקדשוה
 בגזל ובחמס כו' מוקמינן בגזל דידה והוא דשדיך או אמרה אין. וכתי מעות גזל
 דעלמא הוא דהא של רבו הוא. ושלא מדעחו לקחם מעלמו ולא ילאו כלל מרשות
 החר"ץ שהרי לא ידע שלקחם. וכששמע שהזכיר לשון קידושין גער בו ואף כי לא
 ידע דבמעותיו קידש. נמצא דאין למקדש שום זכיה ביה זוי אלא ברשות מרייהו
 ניכחו כל זמן שהן ביד המקדש ואפילו כי אחאו ליד המתקדש קרוב בעיני מעיבותייכו
 דאכתי של החר"ץ ניכחו כיון שלא נחנה לה לשם פירעון לא הוא ולא שלוחו ולא
 נתחייב

תשובות מהר"ל

נחתיב למרת רחל מאומה. ואי משום דמרי' בוגלין המחתה אותה על החר"ז מכל מקום קיימא לן בהמקבל דיכול לחזור בו השולחני או הפועל. וכ"ת הסם לא נחתיב השולחני כלום לבעל הבית אבל הכא נחתיב החר"ז למרת בוגלין והיא הקנקה החוב למרת רחל. מכל מקום לא נשעבד החר"ז למרת רחל כלום דבמאי יכולה ליקני האי חוב בעל פה אפילו המוכר שטר חוב לחבירו יכול המוכר למחול כל זמן שלא כתב לו שטר בשמי' אפילו אקנויי בכתיב' ומסירה אי לאו דכתב ליה מתחלה לזה למלוה משעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך להראב"ד פרק הכותב באשר"י ואפילו הכי ליה הרא"ש. אבל האי חוב בע"פ לא מני למיקני אלא במעמד שלשון כדאיתא פרק מי שמת ש"מ שאמר הלוותי לפלוני כו' והכא לא הוי מעמד שלשון. כי בשאר"י מ' בוגלין לאשת החר"ז לא היתה רחל במעמד אפילו אח"ל דחשיב מעמד ג' בפני נשי' שלנו הואיל ונושאות תוך הבית ואם קן לא נחתיב לרחל כלום. ואי משום תופס לז"ח במקום שחב לאחרים דקונה הא פירי הרא"ש כוף פרק קמ"א דגיעין הנימ' דליכא נכסי אחריני אבל דליכא נכסי אחריני לא מהני תפיסה. ואי משום דרבי סחן הא פירי בא"ז פרק ד' וה' דווקא שלום לוי משמעון והדר שמעון ולזה מראובן ונדון דידן הוי איפכא. מיקו אהא לא סמכינן כי ראייתו בתשוב' שביאר הא"ז רא"ה מהסי' דהמניח שחפר בה בורות שיחין ומערות ודחי ליה בלוחה תשובה. ומסיק דאין הילוק. ובא"ז גופו בלוחה פרק משמע קתא איפכא. אלא מיהו בהך עובד' אי קבלית לשם קדושין לא תפסה לוחה לשם פירעון. והדרי זוזי למרייכו עד שחאמר מתשחא תפיס'ו להו מדרבי נתן או בחובי'. ואין נפקותי בזה לדון זה כיון דבעודן ביד המקדש היו גזל ואי משום דזוזי נינהו וליהוי ביד המקדש כמו הלואה לזרתי' דעביעא חדא הוא ונימא ללא יקפיד החר"ז אם ילוח לוחה שלא מדעתו. הא לאו מילתא היא כדגרסינן פ"ב הסו' גברא דחטיף זוזי מחבריה כו'. ואמר רבא לית דחש לדרי' שמעון דאמר סתם גזילה יאוש בעלים היא. ובמחני נמי מנא שחטף סלע מידה וכילד קחני והני קרי דפיק הספינה ואשמא דעבחת דנדרים היו עומדי' למכור. וכ"ת ה"ג הויא גניבה וניחוש לדרכן דסתם גניבה יאוש בעלים היא אע"ג דמתניתין כ"ל גניבה בהדיא גזל ותמס לאו מילתא היא הכי מיני בתר דאחיידע ליה אבל קודם דאחיידע קיימא לן לאבוי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. ועוד בר מן דין דסתם היינו טעמא דלא ידע מאן גניב ליה אבל הכא ידע ואיכא סהדי פשיעא דלא אחייאש אפילו כי אחיידע ליה. ועוד הא לא מטמר מאינשי ובפני חביריו שקלינהו וגזל מעליה היא. טוב חקרתי שלא נחתיבה מרת בוגלין למרת רחל כלום אלא הכי הוה מ' בוגלין הלוחה נ' זהובים לעירון עשיר על כחב ועל זמן ומס' י"ג זהובים היו של רחל. ובמרחשון כשהוצרכו ליתן למלך מס גדול בלי איחוד במזומן נלעער החר"ז ואמרה מ' בוגלין אני אלוה לך קאת. והלכה וחצעה אותו עירון והשיב העירון עדיין לא הגיע הזמן. והחוב הולך על כפריים אני אלוה לך נ' זהובים ומאותן נ' זהובים הלוחה להחר"ז כ"ה זהובים. וכשהגיע הזמן חצעה עוד העירון. ואמר קמי' נ' הראשונים שכלותי לך בחובך ואז אמרה בוגלין למרת רחל. שחקה י"ג זהובים שלה מהחר"ז. ויש קאת לגמס בזה להקל ולהחמיר. ואע"ג דפרק מי שחזו פסקו רבותינו כשהלוה נותן חובתו

חובתו לפני המלוה דהוי פירעון צע"כ דמלוה. ואם כן נימא דכבר ילאו המעות מרשות החר"ז לרשות בעודה על השלחן והוי לה בגזל דידה. לא היא. דהתם הני"מ כשנחנה לו לשם פירעון. וזוהי נסתלק הימנו כמו שסוכיחו הגדולים אבל הכא לא יהיב לה מידי אלא מנה הזכובי לכשתבא לומר לה שחטלם ואפילו היתה בחדר כמו שהעיד החר"ר יוסף. ואפילו הוו תרי דהשתא אין דבריו של החר"ז במקום שנים. ועוד אפילו גבי חד דילמא היתה שם ולאו אדעתא דאין אומר למי שלא ראה כו'. ונאמין לעד שהעיד שהיתה צבית החורף. מ"מ כיון שהעיד החר"ז שלא ידע שהיתה שם אם כן לא כוון כלל למנות על השולחן לפורעה דלא ידע שהאשה היתה שם. ואפילו העד לא העיד שמנה לה לפורעה אלא שהיתה צבית החורף ולא העיד אלא שהחר"ז היה מתעסק במעות אלמא לדברי כולם לא מנה לה ולא מכחשי אהדרי. ועוד עי"ד אומר לי דהתם נמי דפסקי רבוותא דחשיב פירעון ולא מחייב ליה תו באחריות דמ"ט לא שקלינכו מלוה כשהיו לפניו. ואיהו דהפסיד אנפשיה אבל עדיין אין חשובין ממש של מלוה אלא אם כן נחנה הלוה בחזירו או בסימנא דבי אמותיו וכה"ג בדוכתי דקני. כדאיתא בהזרק דווקא כשאמר מלוה ללוה זרוק לי חובי בתורת גיטין ואותה לשכה. לכך הקנהו רבנן למלוה שיהו זוכין במעותיהם בלשכה שלא יהא הבית נחלט. אבל ברשות הלוה כי האי או ברה"ר צמאי יכול לזכות המלוה בהני חזי. ועוד בעי"ד אמינא מעיבותיכו אפילו באחרא דקני המלוה אי הוה צעין זה דאירע אונס בהו שלא היה יכול להצילו כגון שבא אונס והקדים ולקחה קודם שהיה המלוה יכול ליקח אצו מי הוי פירעון והשבה כה"ג אין לך מדבר שממה גדול מזה. וכדון זה הכי הוא כי הוא הקדים ולקח המעות ולא היתה יכולה לקחם כי הקדימה ואפילו היתה בחזרה לא זכתה ולא נפטר הלוה. אמנם אצ"פ שאנו מדמין לה לא הייתי עושה מעשה עד שאראח דברי רבותי מסכימין לזה. ועוד דאפי"ן אי כבר זכתה והוי גזל דידה הא צעין שדיק או אמרה אין צשעת מתן מעות כמו שביארנו סימני אשר"י. והכא לא הוה לא הא ולא הא. אדרבא הוא משודך לבת גילו הבחולה המיוחסת כדכתבנו לעיל ובאותו יום בא לו כתב מאביו ומרוב שמחתו וגעשויו על כלתו לא הסיח דעתו מענין קידושין ופיו הכשילו לשחק בזה כדמוכח בהוכחות עובא. וכדפסק רש"י ספ"ג דהוכיח סופו על תחלתו אמרינן באומדנא דמוכח אלא דלא סמכין אלאומדי בחומרא דאשת איש כדפי' הר"ם בהשבה במיימוני ובמרדכי. אף על גב דבהשבה אחריתי פרק האומר משמע איפכא אין להאריך בזה דיש לחלק ביניהם אך בהא מגמגם לי קצת הא דאמר דקדשה בגזל דידה צשתיקה אינה מקודשת היינו טעמא דיכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי דילמא היינו משום דהיה עליה לעורח למיזל לבית דינא דלאו אורחא לגסי למיזל לבית דינא ואפילו בגברא אמרינן כה"ג פ"ב דכתובי' זה היה פקח כו'. ופי' חזקת הבתים אי לאו דאודי ליה כו'. ועביד איניש דצבין דינא. אבל כדון זה מאי טעמא שקלחינכו הא הוה איפשר לה לאסדורי על החר"ז או על מי בוגלין ומי"ט לא שדיתינכו. ואי משו' דנשי לאו די' גמירי אהא לא סמכין להקל דמוכח פ"ק. מ"מ לא רציתי לאסור לו הנשואין מהאי טעמא משום דמיייתי התם עלה דהיה

כנסי סלע זה בחוב שאני חייב לך וחזר ואמר התקדש' ב' ו. ומיניו יליף דבעינן שדיק או אין. אע"ג דהתם נמי אי שדתיכו היתה יכולה לחזור עליו אע"ג דיש להחלק קלח דהתם אמר כבר שהעילגו בחובך ובצורה אי שדינכו לא יפרעה שנית. אבל הכא אין לה עסק עם המקדש כלל. ונדמיהו לפקדון דאפי' בשתיקה מקודשת. מימ אין נראה לעיני' לחלק דממה נפסך אם המעות של החר"ז היו גזל כדלעיל. ואי היו דידה שבאו לרשותה על השולחן היו גזל דידה ויכולה למימר אין שקלי כו'. וכ"ש שאין כאן ד' שילאו מרשות החר"ז כלל כדפי' לעיל. ועוד נחתי לבי לדרוש ולחקור אם החר"ז זלמן חייב כלום למקדש דנימא זכי בהני זוזי בחובו. והשיבני החר"ז זלמן דלא. אלא לאבי המקדש היה חייב מעט שנותן לו בזמן שעבר קלח שכירות יותר מכיסו. וגמר בלבו להחזיר לו לאב ומזה לא ידע הבן מאומה. שוב אמרתי אל לבי הלא החר"ז חייב לה שכירות. ואע"ג דאבתי לא מעי זמן התקופה מכל מקום קי"ל דפועל יכול לחזור בו בחצי יום והיה מתחייב לתת לה לפי הערך. גם על זה לא חששתי דהא קמן לא הדרה. וכל כמה דלא הדרה אין חייב לפורעה בזמנו אם לא שחפסוהו לשם פירעון דמסני בדפי' הראש. וקלח נסתפקתי דילמא נימא דהוה ניהא לה שקבל המעות מחמתה ועשאתו שליח בלבה ואקנת' ניהליה כדי להקדש לו כמו שביאר הראש' טעמא דגזל דידה. מכל מקום נראה לעיני' דלא עדיף מאלו היה הוא בעצמו חייב לה ואני לה עלי סלע זו בחובך ושוב התקדש לי בו דאפילו הכי אמרינן אין שקלי כו' כי קבלתו בשתיקה ולא אמרינן שהקנתהו לו להתקדש בו. וכל שכן הכא שלא נחנס החר"ז כלל לשום פירעון אלא מעצמו לקח כדלעיל. סה"ד דשציא חזרתי על כל ידיו דר"י ולא היה נראה לעיני' דררה דקידושין כלל. ואי משום קלח לא מצעיי למחר"מ דמצטלינן קלא. ואפילו לדברי האוסרי' ודלא מצטלינן קלא. הכא קול ושוברו עמו כי לא יצא קול כלל שנתקדשה לפלוני אלא פלוני עשה תחבולות והיה לו ליתן לה מעות רבו לשם פירעון וקדשה בהן בדרך זה היה הקול ואיכא שובר ואחמלא עובא. ועוד אפי' למאן דאית ליה דלא מצטלינן קלא דילמא משום תקנת הגאון שתקנה הקהילה מודה דמצטלינן. ועל כל הלין טעמי' סמכתי בשעת הדחק להחיר לו לישא. ולא הפרשתיו כלל אחר נישואין. אבל לדידה איני מתיר לישא משום חומרה דאשח איש ולא אכניס עצמי בטוב קדושין דקשה לעלמא מדור המבול: אך אחס תרומי מה נעשה. ואודיעכם רבותינו כי היא הוציאה הענין בכמה גווי מתעלמה היתה בשה. והיתה סבורה שהוא בושח לה שקבלה קדושין. ואמרה לכמה בני אדם שגערה בו וקללתו בל"א (נאטע געב דיר אין ציין יאר וואס ערייבסט דוא גיב מיר הער מיין געלד) וכע"ג ובשגודע לה שטובתה הוה שהיו הקידושין חופסין. אמרה בע"א איך שהחזיק ידה בידו ולא רצה להניחה עד שאמרה לו אם הוא רנוק גם הוא רנוני. ואני שאלתיה האיך תסתרי דברך. והשיבה לי אחת כי בתחלה גערתי בו והוא לא רצה להניח ואמר בל"א (עז איזט מיין ערנסט) וכע"ג הפלרות. אז אמרה כיון שאיך רוצה בע"א גם הוא רנוני. גם אמרה שאמרה לו אח"כ מי' בל"א (לאס דיר איין זולכעט נימר מער גישעבן). והח"ר זלמן וכל העדים אינם אומרי' קן ולא שמעו מאומה הפלרות אך כאשר

תשובות מהרי"ל

נ

כאשר תראו צעדיה שמיד גער צו רבו כששמע לשון קדושין. והשיבו והלא אין נפקותי בדבר פלוני כאשר העיד החבר רבי זלמן: והורוני רבותינו על ככה אי חשיב כאומרת קדשני. ומעייבותייכו אשינא ללא דמי לאמר קדשני דמוקי לה בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינ' הים דדילמא אי הוה הכא מודו ליה. אבל הכא קיימי סהדי קאן ומכחישי לה. אצי"ג דמהר"מ מחזיר הכ"מ כששניהם מודים אבל הכא דאיהו וסהדי מכחישי לה ומוכח מילתא שהיה כוונתה להו"יא ממון דילמא לא שייך להחמיר. ועוד הלא המעות היו של החבר רבי זלמן כדלעיל ואפילו לדברי עצמה לא הוה קידושין. אלא דלפי מקל"ט סברות שכחתי לעיל אז היה לה זכות במעות בעודם ^{צדו}. ולפי דפ"ה שאמרה בעוד היה קפס ידה צדו אם הוא רלוך גם הוא רלוני הוה בשעת מתן מעו' בינו לבינה. ודעו רבותי כי אין טוב להחמיר ולהצריכה גט אם היא פטורה ח"ו פן יעלילו עליו חכמי האומות ולחכמי דיהודאי ברמיזה. ולהצין יותר ממה שאוכל לכתוב והודיעני כל דברי צדו אם צריכה גט. ואם לריך לפרוש מאשתו עד שיגרשנה. ואל יחמכו רבותי על מה שהלעתי המעשה כל כך באריכות כי ידעתם כי שכיחי בארצות האלו בעלי חילים מרי פלוגתא ואנשי מחלוקת. על כן הלעתי העני' כהווייתו כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין. ומה שכחתי לשאול עד הנה. כמה ערדות עברו עלי' שלא הופנתי עד כה. ונא כבוד כל חד וחד מנכון יכתוב תשובתו בעובר הלז ויכירו וידעו כל אדם כי על שאלה זו השבחת וכחצ זה לא נשתנה כל עיקר. וככה תהא ארכא לשלוותכם. ויסגא שלום תורתכם וטובתכם כחפץ מכבודכם הנעלז והטעור זעיר דתחי' הקטן יעקב בן מה"ר משה הלוי זל"ה:

תשובה שלמה רבא. לגברא רבא. יניק וחכים הנלמד בלצני. הרי"ר יעקב סגן לויס ש"י. הנה מה ששאלת מקורך ראיתי. וגם ראיתך הבנתי ויפה דקדקת. ונראה לעיני' שאין שום ממשות באלו הקדושין והכל נעשה בהחול ובליאנות. וגם הקול שיצא בעיר קול ושוברו עמו כאשר כתבת כי מעולם לא זכחה האשה באותו זהובים קודם שבאו ליד המקדש. ולכן לא שייך ביה גזל דידה. ולכן האשה מותרת לכל אדם. ואינה צריכה גט. כאשר כתבת כבר באגרת שלך ותו לא מידי נאום שלום:

עוד תשובה על עובדא דלעיל נראה לעיני' שאין צו חשש קידושין כלל מטעם דכתבו רבותינו דלעיל. ואשר אמרה האשה שאמרה לו אם הוא רלוך גם הוא רלוני גם זה הבל דלמאי יחוש לה דילמא הקיית לו המעו' כדי להסתקף בהם. הרי לא היה לה כח לזכות לו אוחס המעו' כי מעולם לא זכחה בהם וכאשר פירשו רבותינו דלעיל. ועוד הרי לא משתמיט מכל אותן שהיו אצל המעשה שום דבר מזה ולא כל כמינה לאגדו בה. ועוד העד ר' יוסף מכחישה בהדיא וז"ל ואמרה מי רחל לנתן לוי לא תוסיף לעשות כדבר הזה עוד. סוף דבר האי איתתא שריא ואין מנגמס בה. והנה ראיתי שמה"ר יעקל כתב שדעתו היה לאסור אמני כתב שלא היה פנוי כמעט לקרותו. ואפשר שאם היה מדקדק היה נראה לו איפכא נא' אהרן:

אם

צו אם יחיד יכול לעכב הקזנו' אם לא אמת ואמונה פי הורס ר' שמחה ז"ל הלכה למעשה שיחיד יכול לעכב החזנות שלא יעשו ש"ך כי אם מאגודת אחת. וגם פשוט בכל מדינות רייכו"ם שהמיעוט מעכב על הרוב מליקבוע שליח לצור וראיתי הרבה מעשים ברייכו"ם שהמיעוט עיכב על הרוב. אמני לא שאלתי את פי רבותי אי מנהגה אי דינא. ורואה אני כי דינא דאורייתא הוא. ואומר אני שכל המתמנה שליח לצור שלא מתוך אגודה אחת אין רוח חכמים נוחה הימנו. דהנא ר"ג אומר שליח ליצור מוליא את הרבים ידי חובתן. וכן אמר להו ר"ג לדברייכם למה שליח ליצור יורד לפני התיבה אמרו לו כדי להוליא את שאינו בקי אמרו לו כשם שמוליא את שאינו בקי כך מוליא את הבקי. והואיל ועומד ומתפלל שלא מתוך אגודה אחת והשאר לא עשאוהו שליח ליצור האין יוליא ידי חובתן. והם אינם מסכימין לתפלתו. ותנו רבנן עמדו בתפלה אף על פי שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל. רבי יודא אומר מעופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן וזקן ופרקו נאה ושפל צרך ומרוצה לעם. ופירוש רש"י ז"ל מרוצה לעם שמסכימין לתפלתו. אלמא צעיק שליח ליצור שיהא העם מסכימין לתפלתו. ואם רובן מסכימין והמיעוט אינם מסכימין האין התקבל תפלתו עבורם אפילו הוא מתכוון עליהם הואיל ואינם מסכימין לתפלתו אף על פי שיש בו כל מדות טובות שהזכירו בברייתא אפי"ה אכתי צעיק שיהא העם מסכימים. ומורידין אותו לפני התיבה דקתני בברייתא היינו כל השנה. ואפילו תמלא לומר בשעת עלידת גשמים קמייירי ראש השנה ויום הכיפורים יומי דרחמי ולא גריעי מעלידת גשמים. ועוד סברא הוא דמרוצה לעם דקתני היינו בכל השנה דהאין ילאו בתפלתו והם אינם מסכימין לתפלתו. תדע דהא ישראל שהפריש קרבן חובתו וצא הכהן והקריב ובעל הקרבה אינו חפץ בו שיקריב את קרבנו. וכי ס"ד שנתכפר לו. והא מסיקנא דה"ק מאי טעמא תקינו מעמדות לפי שני לו את בני ישראל את קרבני לחמי האין קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו. התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות הא למדה אפילו הם חפצים אפי"ה אין יולאות ידי חובתן אלא אם כן עומד על גביו. וכל שכן שאין חפץ בהקרבתם דלא נפקי ידי חובתן. והיה דירושלמי דשוחט אדם את פסחו של חבירו היינו שאין יודע בשעת הקרבה אבל אם היה יודע היה חפץ בעבודתו ובהקרבתו הא למדה שאין לכהן להקריב אלא במסורת הבעלים. הי"ג אין לש"ך להתפלל אלא בהסכמת כולם כשהוא מתפלל או מקריב קרבן ליצור דהתפלה היינו עבודה כדכתיב די אנט פלח ליה בחדירי וכי עבודה יש צבבל אלא היינו תפלה. וכבר איפלגו רבי יוסי בר חניני ורבי יהושע בן לוי דאחמר רבי יוסי בר חנינא תפלת אבות תקנו ורבי יהושע בן לוי אמר כנגד תמידין תקנו וכוותיה קיימא לן. ותו דמסקנא דלרי יוסי בר חניני נמי אסמכינהו רבנן אחמירין הא למדה כששליח ליצור מתפלל או מקריב קרבן של ליצור אם המיעוט אינם חפצים בעבודתו האין יולאין. הא אין יולא אפילו חפץ בעבודתו עד שיעמוד על גביו הא למדה שאין הסך ראוי להקריב קרבנו אלא אי"כ יודע בצירור שמסכימין לעבודתו הי"ג אין ש"ך נעשה ש"ך אאי"כ יודע בצירור שהליצור מסכימין לתפלתו והיינו דתני

דבעין

דבטיקן שיהא מרוצה לעם כדפ"י רש"י ז"ל שיהו מסכימין לתפלתו. וא"ת יעשו אותם שאין מסכימין ש"ך אחר. הא"ך יתפללו שנים כאחד או זה בדרום וזה בצפון היחזק הדרך הזה ומאחזיז כח יגרשום מבית הכנסת הזה לעשות בהכ"נ אחר והא כתיב חלק לבס עתה יאשמו. הא למדת ש"ך שצומד שלא מתוך אגודה אחת אין רוח חכמים נוחה הימנו אלא לא יתמנה עד שימלאו אדם שיהא מרוצה לכולם. והחסיד רבי יהודה כתב שיהא ש"ך אוהב לציבור דא"כ כשהוא קורא פרי תוכחו סכנה הוא למי שאינו אוהבו. וגם כתב שאם יודע שהחזן אינו אוהבו שאם יקרא בתוכחת אל יעמוד כי יבשל אם יעמוד. הילכך אין נכון להתמנות להיות ש"ך אלא בהסכמת כל הציבור ובשימתנה להיות ש"ל ויכנס לתפלה אם אח"כ יאמרו אי או בי או גי או ד' אין אנו חפיי"ם בו ובלא פשיעה שלא פשע דבר הקרוי פשיעה שלא כהוגן. לאו כל כמיניהו להעבירו הואיל וקבלוהו אליהם. כי היכא דא"ל לאו כמיניהו לבטל התמיד הואיל וכבר נתמנו וקבלוהו אליהם. ומ"מ אריך ש"ך לעסוק שיאבנו אותו. ולהחניף לציבור ולעבור על מדותיו דבטיקן שיהא עניו ושפל ברך אבל הוא אריך להוכיחם. יעקב הלוי:

צח א"י הוא השואל. נשיא ישראל אדון מהר"י סגן לויס. על דבר האשה והשליח להולכה אשר באו הנה בדבר הגט. אשתומם על המראה הגדול לשבוק מי מעיין נוצע"י טהורין ובריי"ן. לילך למי מערה סרוחה וסריין. ובדקתי בהם ולא מלאתי טעם הגון ומקובל אך דברי הבאי. ודברים שאין עד שבדקתי הגט וההרשאה וראיתי נתלי ביני חטי בהרשאה תיבות ואחת לא נתקיימה בקיומיהו כאשר נתקיימו השאר בסוף ההרשאה. גם אות זה כתוב בו ואין כאן מקומו ויתור הוא וטעות הוא. ואמרתיו בודאי זהו הגימגום והטעות שחזר ביה מר ואולי יותר ובורו לי הני דלעיל ותמתיי בחסרון דעתי אחות יש שום ד' פסול בדבר הנרא' למר שיאל מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ובהפכו מדוע לא השתדל בו. על כן לא רייתי להשתדל בו עד שאשאלך להורות לנו הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה ואבא אל אדוי קצת דרך משא ומתן. לענ"ד היה נראה לי שהיה קצת לדמות להיכא דשינה מקום הלידה דכשר דביעבר כתוספי' וכן רבי' יוד' בשם ר"י בס"ה והביא ראה דאין השטר נפסל כשמענה דבר שאין אריך לכתוב מפ"ב דכתובות כו' כאשר ידועה למר. ובמדרכי ז"ל וסברא הוא דעדים לא קיימי אלא על עיקר המעשה עד כאן לשונו. אף על גב דמדחזי הגט בעלמו כמזויף מתוכו למכיריו וה"ה כיון שאין אריך ההרשאה כמו שכתב הר"פ רק למנות שליח במקומו נימא אם הקדים הזמן לא חשיב מוקדם למיפסל בהכי. ואפילו לפי הירושלמי דרוצה לומר דשליח להולכה שאריך להחזיק בפני שנים. וכן ליטנא דסמ"ג דכתב ואריך להתיישב בדבר ר"ל בענין זה בשעה שעושה השליח אריך להחזיקו בפני שנים לאפוקי בינו לבינו אבל אם לא הביא שום הרשאה כשם שנאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם נאמן נמי לומר עשאתי שליח בפני שנים כדרכו. ואפי' לראב"ה ושעמו שר"ל היכא דשנה מקום הלידה ואפשר היינו בנט עלמו דווקא או לכתחלה וכדון זה כדיעבד דמי. ודמי קצת לנט דשי"מ דאין מדקדקי' בו אפי' דהתם איסור לאו ואי אפשר לתקן מה שאינו כן הכא הא חייבא דמשום עיגונא אקילו בכמה גוויי היכא דליכא ריעותא בנזף הגט.

ועוד דקדון זה לא חשוב מזויף מתוכו דלל מהכח תיבת ואחת דביני חטי. ואמינא דהבעל מסר לשלוחו גט מאוחר דכשר נגרש בו להראב"ד מיד בשעת הכתיבה ולר"י אינה חלין הגרושין אלא עד זמן הכתוב בו ודלא כהרמב"ם דפסל גט מאוחר. גם הג"ה במיימוני הכשיר וכן הרא"ש. ואף על גב דרוא"ה לומר דהכא שאני דשליח בעלמא הוה שאינו מאוחר מכל מקום אהני הני טעמא נמי דלא חשיב מזויף מתוכו. וידוע למר דבמרדכי כתו' צפי גט פשוט וזה לשונו. לעולם יש לנו לחזור ולפרש כדי שלא נפסל שטר כדאמר'י בע"ז בשמעטא דאי טעה תנא דווקא הוא עד כאן לשונו. מכל שכן הכא משום עיגונא. ועוד אי חכים הוא טרם יסבו הדיונין יכבש שטר ההרשאה ויאמר נאבד ממני. ונסי דאסור לאלופי שיקרא מכל מקום היכא דעבד עבד. וקלת נמגומי' שבו כגון יתור האות שבהרשאה ושירטוט מבפניי הגט והסר מקלת חנין כגון קול"י דיודיין וקירוב מעט קלת במקלת תיבות אחר שהבעל ליתא קמן יש להקל לעני"ד. ובתקון ס"ת של מהר"ר ליפמן ראיתי שכתוב שמלות שירטוט מבפני' והביא ראיה מקוולתיו תלתיים והאריך מאוד. אכן בתופס של מהר"ף במרדכי שלי כתב לשרטט מבחוץ למזה ולא לעכב. והנה אדוני כמלאך השם ית' עיני כל ישראל עליך. עליך מוטל להודיע הדרך אשר נלך בה כי ח"ו תשמע ידיך וכבודך מזה להיות אפילו בשב ואל תעשה מלהודיע דעתך או שאין בו נמגומים כאשר כבודך יודע אם כן מה יעשו אחרים. על כן לכבודך שלחתי מר זה הנכחי להודיע על ידו מה תורת השם חמימה. ותורתך וכסאך יתרום ויגדל כחשק תלמידך העלוב הצעיר זלמן כהן :

תשובה תרבה בשמחה משכנס אדר. פרי עץ הדר. הדור לפני קונו. משרת צמנונו. אהו' מהר"ז כ"ך ש"י. גופא דעובדא לענין גט אודיע למר. כי אשתקד הביא השליח גט זה לאשה הזאת. ולא היה כתו' כנוי האב בער"א. ולא כל שום והניכה ולא רייתי ליחנן וחזר שמה והביא עתה גט אחר והראתי הרשאה. ולא היה כתוב בו ואחת בזמן ההרשאה אלא ושמוני' לבד. ואמרת'י לו פסולה היא זו כי מזויפת הוא מתוכו בכמה גונו כי בזמן הגט כתוב ושמוני' ואחת. ואלו היה כתוב בסופה בלשון זה וגט שמסר פלוני לפלוני זמנו פ"א מלי למימר גט מאוחר הוא אלא אין כתוב כך אבל כתוב בו שהגט נכתב ונחתם בפ"א וזה אי אפשר. ועוד ידוע שאשתקד היה פה בנט פסול הראשון כדלעיל והא' ודאי שזה הגט לא נכתב אז כי לא ידעו בבינוי אביו כאשר כתב לי עתה על ידו הרר"א טירנא בעלמא שלא ידעו כלל בבינוי שם אביו. ותיבה זה המיותרת דשיבוש גמור הוא דאטו בידים נקט'י ליה דזיינים כדפריך תלמודא פ"ק אלו טריפות אצורב זה עורב וזריבין אנו לפרש גט זה ר"ל אותו גט שמולך עתה. וא"כ כ"ש דגרע ומוכיח על הזויף דמתוכה דאי לאו זה אפשר שהרשוכו ועשאוהו שליח סתם לכל גיעין שכתבו וישלחו ועוד לכל זה מהכי הרי היתה מזו פת מתוכה מכה זמן החודש וימי השבוע שלא היתה כן בשנת ק"ף שלא היה י"ט אדר יוס' ו'. ותימא עליה דמר שלא דקדק בזה הלא בסוף כתוב זמן הגט דקפ"א גם כן י"ט אדר יוס' ו' וקפ"א וקפ"ב היו שוין ולא ק"ף וקפ"א. סוף סוף בזה אין ספק שהרשאה פסולה מכל לך. ודנתי אם יש ליחנן בלי הרשאה הואיל וכולהו רבוותא כתבו שאין לרי"ף מדינא

מדינא חלא נהוג כן. חלא דבסמ"ג אסיר ולריך להתיישב בדבר וכן גם מיימיו
 מייתי דבריו ולא חלק. ואף כי אין סברא תלמיד הדיוט כמוני לפרכם. מכל
 מקום נראה לי לעי"ד לית רחיה מידי דהביא דתוספתא וכל כי האי גוונא
 נימא אינש ולא נשתוק דלריך לומר דתוספתא מייירי בארץ ישראל או באותה
 מדינה ולא קאמר בפני נכתב ופ"י. אבל בח"ל מהימן אכולא מילתא כדמוכח
 הר"ש וחילוק זה יש בטור. אכן כל הא דחאי דהסמ"ג וההגהות מייירי
 נמי בח"ל דקיימא לן כרביי תס דהאידינא כוליה נידי וליך לומר בכל מקום
 פ"י ופ"י ולפסוק הלכה לדין כתבו. ומכל מקום יש לחוש לדברי האגודה
 דבחרתא הוא שכתב פרק המקבל בחר דמייתי דברי מהר"ם כמו שהם במרדכי.
 כתב אחר כך וז"ל ונמצא בטופסי שטרות עופס הרשאה לשליח המוליך גט וכתוב
 בו וקינא ואף על גב שאין לריך עוז להחמיר עד כאן לשונו. הרי שהחמיר.
 ובעל הוראות היה וידע קבלות ומנהגים מסיני כדמוכח בספרו. ומי יבא אחר
 המלך וגומי. ועל כל זה שמה היה אפשר למצוא חלוקי וטלדקי ולמסמך אגילוי
 כתב המסדר שכתב לי. ועוד כתב אחר הראה ליה שליח מעמ"ל שליח למר מזורף
 לזה שאשחקד היה שליח ונכנס פילא בקופא דמחטא ונימא דכה"ג מודו סמ"ג
 והאגודה מפני העיגון. או נמי היה אפשר לעשות שליחות שמה אל הדייטין וישלחו
 הרשאה אחרת או שליח זה יעשה שליח אחר ויניח הגט בידינו עד בא הרשאי אחרת
 בידינו מן הדייטין. ואפשר עיי חלוקין כאלה הייתי מתפתה כי מאוד מאוד עגמה
 נפשי להעלוכה והעגונו. חלא שדקדקתי בגט וכל הגמגומים שזכרתי כולם הרגשתי
 ולא השגחתי כלל. אך שערורית אחת שהיה שחיס מלאתי בו והוא דכ"ף דלמהך
 כתיב בטוף שיטה והאריך בה לזלזות השורה ואורך גגה כמו כפליים ברגלה
 ולא זו בלבד חלא שיש לאותה כ"ף פשוט עוקן וקרן מאחוריה יותר מכל ב"ית
 או דל"ית שראיתי בגט כי נעשה לה שני עוקיין באלכסון בשיפוע הקולמוס והולה
 הרג בעוקן השמאלי וזו היתה זורתה כזה ד ודוקא קאמינא ולא גומא שהיה
 לה קרן מאחוריה ולא ריבוע כעין שעושין לדל"ית כזה ד והנה כתבו רבותינו דפסיל
 הוא כשהכ"ף פשוטה מרובעת אפי"ג דתינוק קרי ליה כ"ף היינו משום דסירכי
 נקט בכתיבת חומשים ומחזורים וזו אי אפשר שלא יקראנה תינוק כ"ף מחמת
 אורך גגה. וזה לשון החסיד אין להאריך גגה של כ"ף פשוטה כזה ד מפני שראי
 כרי"ש כי רגל של הכ"ף לריך להאריך כפלים מן גגה עכ"ל. וכתב הר"ר שמשון
 עיי ולאפוקי מסופרים בורים שפולטין מלאכתן בספרי תורה שמאריכי הג של
 הכ"ף פשוט בסוף שיחין כמו רי"ש או דל"ית. וגם ראיתי בחפילין של פועלי און
 שמאריכין הג של הכ"ף פשוטה כמו רי"ש עכ"ל. גם הפרנס כתב וז"ל ואל
 יאריך שום כ"ף למעלה פן יאבד קריאתה ונראה כרי"ש כזה ד עכ"ל. וכיון
 שראיתי כל אלה שהכ"ף נכתבה בשיבוש כולי האי. משכתי את ידי כי אי אפשר
 לחקנו הואיל ואם היה פסול אי"כ מנהו שליח לחספא בעלמא. ומקורו באו לידי טענות
 ממידבור"ג והוצא שם גט עיי עורה גדול והולאה מרובה ממקום אחר והיה כתוב
 בו וכן בניין במקום וכו'. ופסלו הרב הישיש מהר"י. ואף כי תיבת למהך אם
 יקראוה בדל"ית אין העיין משתנה כולי האי. מ"מ תקנתא ולישגא דרבנן הוא. והואיל

וההרשאה

והרשאה פסולה והכ"ף איננה כתיקונה מחמת טעמא דלעיל לא יכולתי כלל להשתדל בו לכחילה. ויעלתי להם ליתנו בפני ה"ר חיים שהיה אז באפנהיי"ם או לפני גורים אחרים אשר הזכרתי להם כי ידעתי לחד מהך חרי היו נתנו ולא שמעו לי כי רצו לגבי דמר. ויעלתי להם אם על כל פנים ילכו לאחריה דמר שיכנס דרך הרזים או שער בייר"א שלא יורגש שהיה פה. כי ידעתי ענותנותיה דמר שידקדק בדבר ומאוד חפצתי שתגרש וכל זה לא הועיל לי. והנה בראותי גלילת ידי מר שהוגה תיבת ואחת נפלו פני וחרה לי מאוד מי הוא זה שמלאו לבו לעשות כן. ושמא תאמר יכול החי להכחיש את החי הלא כל חבורתי ידעו וראו כל הא דלעיל. הלא המה הח"ר ליווא לגד"ו וב"ד הח"ר ליווא הר"ר שלום כ"ץ הר"ר משה בוגלין הר"ר יוזפא כי עם כולם שקילנא וטרינא בכל הגימנומי' דלעיל וכולם ראו ההרשאה והגע וכל הג"ל בדברי רבותינו הראיתי להם וגזרתי בכל תוקף על מאן דהוא מקרובים שאל יגלה לשליח הך עשות דכ"ף. ויען ש"ייתי שכתבת גימנומי' קטנים ואלה לא הזכרתי. ויראתי שנתקן ע"י דיו כמו שהוגה ואחת. דאי אפשר חרי גברי כוונתיי' שלא הרגשתם צאלה. והנה אם מדעת השליח נעשה ההג"ה ל"ע אם נאמר הוחזק כפרן לאותו דבר. גם אחרי שראיתי גלילת גר שהגיה ואחת נתתי לבי לדרוש אחר השליח ותקח אזני שמן מנהו ולא אוכל לפרש יותר אך מהודה ומשובח אלא לאורי יתי' שלא אלה לידי וגומי'. ועליה דמר קרינא ותשועה ברוב יוען ועוב צעיני שאל תחזיר ההרשאה לידו. ואם הגע לא נשתנה עשה כרצונך. ונא תודיע להר"א עירנא דברי דלעיל ואמרתו לשליח פטומי מילי בצלימיה קא ספו לך כדי שיבא כתבי חתיים לידי מר. ושלוס למר ולתורתו כני הק' תלמידך הק' הלוי :

צט ועל דבר הקדוש ליתמי הקדושים. אלא לא שמיע ליה מה שכתב מר בשם רבי' הקדוש. אבל שמעתי אחרים אומרים כן ולא הסגחתי בהם כי נראה לי דבר פשוט דיש לאמרו וטעמא דידי מאבלות שכתב מהר"ם דהוי מטעם משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש. וכתב מהר"י א"ז בן מהר"ם דלריך להתאבל על קדושי' והאריך בתשובתו וסוף דבריו דהאומר שאין להתאבל עליהם לריך כפרה עכ"ל : וכן שמעתי מרבתי דהכי נפק עובדי בגזירי פראג שיש שראו שלא להתאבל על הקדושי' וסוף הסכימו הגדולים בימים ההם להתאבל. והיא גופא נראה לי אצ"ע שהם קדושי' עליון ובמדרגה העליונה ואין בריה יכולה לעמוד במחילתם מ"מ מי מפיה דיש עבירות שצריכותי מיתה משונה ולערא דקברא כמו שכתב ר' שמחה וכן כתב הרמב"ן דיש עונש כרת בזה ולבא על מקלט עבירות. דאי לא תימא הכי מי שיש לו אב ידוע ומפורסם בתורה ובחסידו' מנעוריו אעו מי לא צעי קדיש הא מיתה ממרקת ויוס כפורים ותשובה ומנין איכא כוליהו בחד גברא. אלא חיישינן שגא בעט בכפרות או שאר חששות. וחזיקן ישי מה בעטיו של נחש ונהרג (וקסי לי) [וקל להבין] למשכיל כמון. ואיוב יוכיח ושאלו ובניו לחמו מלחמת הש"ת והולרכו להבעתה אחת ובניך עמ'.

ק צרור המור. תורת השם זכור ושמור. ארון ומר מהר"י ס"ל ש"י האיר עיני הלכה למעשה אם יש שום תקנה למשומד לעשות שליח להוליך גע לאשתו

לאשתו אחרי שיש לחוש שמרוע הלב יבעל השליחות ומתכוון לקלקל או להרבות לו ממון פעם שנית. ולגבי ישראל כתבו רבותינו דנכון הדבר לומר לבעל לעשות שבועה שלא יבעולנו כששולח גט ביד אחר וכן כתב בהרש"ת. ואם י"ל מה דאפשר לחקן תקנו וכן משמע לשון נכון. הא סתמא שפיר דמי. וא"כ הכי נמי במשומד סתמא. או י"ל דאפ"ה משומד גרע טפי ללא חייש לאיסורי דרב מגיד כו'. והנה אדון שמעתי וידעתי שכל רח לא אגם לך. מ"מ אכתוב מה שראיתי כתוב וי"ל אמר אב"י נקטינן שליח מחנה כשליח גט לענין הולך בזכי פירי שאם אמר לשליח זכי בגט זה לאשה אינו יכול לחזור. ומכאן דן המורה על משומד אחד ששלח גט לאשתו והיו יראים שיבעל השליחות ונזיחי שיאמר לשליח זכי בגט זה לאשתי ותו לא מני הדר. עכ"ל: וקשה לי אם כן לפי זה אמאי לא תקנו כך לגבי ישראל והיו עדיף טפי מקבלת שבועה. ולענין אם יש לעשות שליח לקבלה כיש מרבוותא שלא מדעתה כיון דזכות הוא לה. הודיעני. כי גם ראיתי תשובת רש"י וי"ל מעשה היה בימי רש"י על (אשת) משומד [אחד] שנתרצה לתת גט לאשתו והורה רש"י וי"ל לאחר לקבל הגט שלא מדעתה עכ"ל. וכן השיב הר"י מלונדר"ש וי"ל היבא שאנו יודעי' בודאי שזכות לאשה שיוכל אחר לקבל גיטה שלא מדעתה עכ"ל. ומ"מ אדוני לא ראיתי מעשה מרבותינו. ואזה כמלאך השם הלכה למעשה הורינו. גם הודיעני אם יש למשומד כנוי ביהדותו אם יש לכתוב בגט פלוני המכונה כך וכל שום וחניכה דאית ליה או סגי במה שכתב וכל שום וחניכה ואז גם שם הכנוי כלול בו ללא יאריך לפרש הכנוי כדאי' ובפירו'. והדעת מכרעת שאותן שהורגלו לכתוב שום וחניכה איירי אפילו כשיש לו שם כינוי סגי בשום וחניכה דאית ליה. ומכאן לא פליג נהגו לכתבו אפילו כשאין לו שום וכנוי. דא"כ סברת ר"ת הו' פשיטא כי [אין] אדם שאין לו שום וחניכה. וגם לשון ר"ת וכי אדם שאין לו כו'. משמע דסגי בשום וחניכה אפ"י כשיש לו כינוי. או שמא במשומד אריך לכתוב עיקר השם והכינוי של יהדות וכל שום וחניכה כלול שם דגיות'. ואע"ג דבדיעבד שפיר דמי בכל ענין מ"מ שופרא דשטרא ועדיפותא הנראה לאדוני הודיעני. כאוס משרתך ת"ת הק' זלמן כהן:

תשובה כס ישובתך יכון לעד. וקראולך לא ימעד. אהובי ידידי מהר"ז כ"ך. מה שכתב מר שמאל כתוב שליח מחנה כו'. עד להולך בזכי פ"י. ומכאן דן המורה כו'. וק"ל אם כן לפי זה אמאי לא תקנה כו'. עכ"ל. כל הא מילתא דמר לא ידענא מאי היא דגירסא בהשולח לענין הולך לאו בזכי וכ"פ"י שם רש"י והתוספות. ואי משם דייק המורה דזכי מיהו מהני לזה לא הולך דבהדי' קתני לה פרק התקבל. ומ"מ שפיר דן המורה לפי סברתו דתו לא מני לחזור דחשיב ליה זכות הוא לה שתתגרש ממשומד אבל מ"מ מאי קשיא ליה למר אמאי לא תקנו כן בכל הגיטין. הא חוב הוא לה לאשה שתתגרש מיר בעלה אפילו במקום קטטה דיבס סוף פ' האשה שלום. ואי משום דנתרצת להתקבל גט מ"מ דלמא לא מדעתה הוא אלא כיון שהבעל אינו חפץ בה מתרצת. ומ"מ כל כמה דלא אחא גיעא לידה זכות הוא לה דעב למיתב טן דו. ומה שהבאת מהר"י מלונדר"ש. הא נמי מילתא דפשיטא. כדמוכח הני בעיות דהאשה שלום דלעיל לא מסתפק

מסחפק לכו אלא משום דלמא לאו זכות הוא כדמפרי התם אבל בודאי זכות פשיטא דזכין לאהם שלא בפניו אבל היכא דמלי למידע דודאי זכות הוא כיון דעב למיחב טן דו כו'. וכל הני מילי דהתם ודאי מה שהביא מר מרש"י רחיה גדולה היא וכן כתב בא"י פ"ק דגיטין על נאסרה על בעלה לעשות קן. וכן שמעתי מפי מורי ז"ל שעושין קן הלכה למעשה למשומדות. ומ"מ לא דמי למשומד דשר"י ליה אם יחזור ואפי' בעודו בקלקולו שהיא לא אסורה ליה ולא דמי לגוי. ואפי' דשיטת ר' אברהם אינו כן פרק החולץ דחשיב ליה כגוי וכפרוס משום הכי אין זה פשוט דיש מהן שאינו עובד ע"ז ואין מודים בה. אלא לחיובן קעבידי להסיר להם עריות ונפקות צפרהסי' ואפילו גוי גופיה איכא חד שינוי בחוספות דסוף פ"ק דיבמות דישראל"י לגוי לאו דאורייתא ודלמא במשומד לא גזור. אמנם מרש"י דאילן גדול הוא יש לסמוך. וכן כתב באגודה סי'פ האשה שלום פסח אחת אמרתי למשומד לזכות גע לאשתו שהיתה במקום רחוקה ואמרו רבותי יאשר יפה עשית. עכ"ל. ובעל הוראות היה ובתראה הוא. וכ"ש דמסכימין רבותינו על ידיו. וראייה גדולה נרא' לדבריו מדבטי סי'פ האשה שלם במקום קטנה מהו. ומסיק עב למיחב טן דו. ובמקום משומד לא שייך הך סברא כדביא מהר"ם איבס משומד ראייה לדברי הגאונים דסי'פ הגוזל קמא. על אלא משחה יבמה שפלה לפני מוכה שחין כו'. ומשני עב למיחב טן דו וכו'. והוכיח משם דמשומד לא אמרינן אדעתא דהכא. דלא שייך הך טעמא. ואפי' דאינו גופיה התמיר כדברי רש"י דפליג בגאונים ומאריך חלילה. היינו מטעם אחרונה שכתב רש"י. אי נמי התם צפי הגוזל באירוסין איירי כדאיחא שם בתוכי אבל הא פשיטא דלא שייך טן דו במשומד: אלא דעדיין לבי נוקפי לחלק. דלפעמים יש ממירין אבב שטותי והסתחא מנאפות לזאת מתפתים וכשימלאו מקום לחזור ודאי יחזרו דזימנין דרחמו ליה וחוב הוא לה כי חפלים לזפות אחריהם כמה שנים כי הויה דיבס קטן דמסיק ראב"י דרפיא בדיה. סוף פרי האשה שלום. ושמא עובדא דרש"י ואגודה שהמירו בלי שום אונס ועבדי להכעיס או פקרי טובא דניכר מתחצתייהו מתוך מעשיהם שכופרי' בלב ואין סופס לשוב. ואי בכה"ג הוי עובדא דמר נראה דבר פשוט דיש לסמוך אהני רבוחא דכדאי דבריהם לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הרחק. כל שכן משום עינוי אלא דלא בעינא לסמוך עלי לחודי אלא אם כן שיסכימו אחד או צי מרבותינו בעלי הוראה. אבל לשלוח לה גם מגומבס לי כמו שכתב מר שמא יבעל דחשוד לכל החורה וחשוד להכשילה ואפי' כותי חשוד אלפני עור כל שכן גוי. ומה שכתב מר שכותבין וכל שום וחניכה מפני שמת הכנויים. לא כן. דאבב חורפיה דמר אישתמיעת"י הא דכתב הרא"ש דנאכו קן לפי שנהגו הגוים באשכנז שקורין ליהודים בחניכה הקרוב ללשון עברי ואין ראוי לכתבו. וכתובת כל שום וחניכה דאית ליה סגי שמהל זו כוללת הכל. וכן מש"י בכל יום במדינה זו שכותבין הכינוי וכותבין גם כן וכל שום וחניכה דמנאב ארננו כה"ג והראב"י. ולא הבנתי ספיקא דמר מ"ש משומד מישראל באחרא דכותבין וכל שום וחניכה כו'. אנו מ' ליתא לכו תקנתא ר"ג שתקן לכתוב צי השמות כי הויה דשם וגליל עמו של ר"ת אינו אלא על שם דגויות אבל כינוי דישראל הרי הוא כישראל לדין זה: שוב

שוב מנאחתי תשובה מהרי"מ דלא כוונתיה. וז"ל אבה ששחמד בעלה. מותר לכל אדם לקבל גיטה שלא בידועתה דאין סהדי דזכות הוא לה לפי דברי הגאונים דפטרו אשה יבמה דנפלה לפני יבם משומד בלא חליצה משום דאדעתא דהכי לא נאקדשה דאי הוה שייך ביה היחה לריכה חליצה כדמשמע פרק הגזול קמא אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שהין וכו'. ומשני כדריש לקיש דאמי טב למיחב ען דו כוי. משמע דוקא במקום ששייך זה לריכה חליצה אבל רש"י שחולק על הגאונים דכתב שריכה חליצה אס כן ע"כ לריך לומר דגם זה שייך לומר ען דו כוי. אס כן אסור לקבל לה גט דשמא אינה זכות לה וכן נראה ע"פ מהרי"מ. אהו יודי מהרז"ך שי זאת מלא י: אחי כד והדריק מתשובה הראשונה וחמתיה שנעלמה מצעל האגודה החשובה. ושלוי כפי מש"י תלמידך הקטן הלוי:

קא עיל אחד שנשבע שאס יבא אל זוגתו לעולם לעשות כן וכן. לעמיד אין השבועה חלה כלל. הוא דמשועבד לה כל זמן שהיא אשתו כדפריך ריש פי המדיר על ומי מצי מדיר לה כוי. ודאי הנשבע לגרש או שלא תהא אשתו כמו ההוא עובדא דהשבות רב האי לריך לקיים. אבל זה שנשבע שלא יבא אל זוגתו משמע שתהא זוגתו אפילו הכי לא יבא אליה הרי זה נשבע לצעל המזוה. ולפי טעם זה היה ראוי לעונשו משום שבועת שוא. מיהו הכי"מ אס היה נשבע שבועה ממנה. אבל צדקן זה נראה דאין כאן שבועה וגרע משבועת הבאי. כיון שתלה דרו במילתא דאי אפשר לקיימו ח"ו לעשות כן וכן וחלילה לקיים שבועתו וכו'. אף על גב דאפשר לו לקיים שלא יבא אליה ולא יעשה כן וכן. הא פי"י ר"ת אפילו אס אמר אס אעשה דבר זה יאסרו כל פירות שבועול עלי דלא חל הכר כלל משום הבאי שאי אפשר לו להיות נאסר בכל פירות דעלמא וכל שכן צדקן זה. והיה"ל דשרקיני עינא בשילהי דר"ס לריך ליישב לר"ת. ואין להאריך מזה. עיין בלשון הרבי אלהן במיימוני. ומכל מקום שבועת הבאי מותרת. ואפילו לגירסת פרק ד' דר"ס דאסור שבועת הבאי מדאמר"י שריא כמו שפי"י התוספות פ"ג דנדריס. וז"ל הרא"ש אחד שנשבע על בתו נערה שנתארסה ועמד בבה"כ ונשבע ברבים שקר הוא כופר בצאת התורה ובנותנה ובמי שניתנה על ידו שאס תנשא בתו ארוסה לראובן. והשיב הגאון דהוי נדרי הבאי. וז"ל אבל במעשה הזה אין דבר שמעון זה כמו שבועה ברבים אלא כנדרי הבאי מפני שאס שמעון זה שומר מצות השם וחוקי התרה לעולם ועד אינו כופר לא בתורה ולא בנותנה ולא בנתינתה על ידו: וש"כ כתב: ופי"י הפסוק אס כמות כל אדם וגומר. לא הי שלחני. מה היה דעתו של מרע"ה וכבר כתב שאס היה נדר ממנו שלא היה מתיר כלל ובשם גאונים קדמונים וכל זה נדרי הבאי והתשובה ארוכה מאוד. ופי"י אוקו פסוק דלא הי שלחני בכמה גונו. ופי"י אחד פי"י דהכי קאמר מרע"ה אס כמות וגומר. כלומר שלא נתברר דבר זה נבואתי. יש לקרר ולעדו לכזבי ולומר כל העדה כולם קדושים כוי. ולפי זה הפי"י כתב הלכך אס יאמר שמעון לכך נתכוונתי כוי ולשבועה נתכוונתי אף על פי שאין בדורינו זכאי וידיקים להתיר אפי"ה כתב שיש להקל בזה ולמנוא פתח להתיר. והביא ראיה על זה מקראי דבנימין אים ממנו. ודרשו רבותינו אים ממנו ולא מבנינו:

וממתכחין